

อาชีพ

หลักสูตรทอผ้าไหมลายประยุกต์ หมี่ขอ กศน.อำเภอบ้านเขว้า

ผ้าไหมลายหมี่คันขอนแก่น เป็นลายผ้ามัดหมี่เอกลักษณ์ ของจังหวัดชัยภูมิ เกิดจากการนำหมี่คันลายโบราณ มารวมกับ ลายมัดหมี่ขอนแก่น ซึ่งสมเด็จพระบรมราชินีนาถได้มีพระราชดำริ ให้อนุรักษ์ไว้ เกิดเป็นลายผ้าเอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิจึ้น การทอผ้าและผลิตผ้าไหมของคนชัยภูมินั้น จากประวัติที่ได้รับการบอกเล่าและบันทึกไว้บอกว่า ช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (จ.ศ. ๑๑๗๔) พ.ศ.๒๓๖๐ กว่า ๒๐๐ ปี ชาวชัยภูมิได้ผลิตผ้าไหมอย่างดีเป็นที่รู้จักตั้งแต่สมัยของ “พระยาภักดีชุมพล (แล)” เจ้าเมืองชัยภูมิ ที่ชาวชัยภูมิให้การเคารพเป็นอย่างสูง เป็นชาวเมือง เวียงจันทร์ ได้อพยพย้ายถิ่นฐาน มาตั้งเมืองที่เมืองชัยภูมิ ในสมัยนั้นต้องมีการส่งเครื่องบรรณาการไปถวายที่กรุงเทพฯ ฯ และเวียงจันทร์ ประเทศลาว และหนึ่งในเครื่องบรรณาการที่สำคัญ คือ ผ้าไหม ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ชาวบ้านมีภูมิปัญญา เรื่องของการทอผ้าไหมสะสมมาเป็นเวลาช้านาน และมีการพัฒนาเรื่องผ้าจนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในปัจจุบัน

ท่านท้าวบุญมี ภรรยาของพระยาภักดีชุมพล (แล) เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญ มีความชำนาญในการเลี้ยงไหม สาวไหม และทอผ้าไหม ได้สอนให้สตรีชาวชัยภูมิ รู้จักการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้า ไม่ว่าจะเป็นผ้ายกชิต ผ้าไหมมัดหมี่ การทำชิ้นคัน การทอผ้าฝ้าย เป็นต้น นอกจากนั้นท่านยังได้สอนให้มีการประดิษฐ์ คิดลวดลายต่างๆ ขึ้นอีก ไม่ว่าจะเป็นลายหมี่ขอ หมี่คัน หมี่เอี้ยวเอี้ยวควาย และลายผ้ามัดหมี่อื่นๆ อีกมากมาย เนื่องจากชาวชัยภูมิเป็นผู้มีศิลปะในตัวเอง จึงได้คิดลายมัดหมี่จากสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวมาออกแบบเป็นลายผ้า จนถึงปัจจุบันนี้ จังหวัดชัยภูมิ มีลายผ้าโบราณที่มีอายุตั้งแต่ ๕๐ปีขึ้นไป มีมากกว่า ๕๓๙ ลาย โดยผ้าบางชิ้นมีอายุมากกว่า ๒๐๐ ปี

ลวดลายและกรรมวิธีการทอจากหลักฐานการอยู่อาศัยของกลุ่มชนในบริเวณเมืองชัยภูมิ มีวัฒนธรรมการแต่งกาย การออกแบบลวดลายบนผืนผ้า โดยเฉพาะการทำลายผ้ามีหลายวิธี เช่นการมัดหมี่ การเก็บชิตยกลาย เป็นต้น ลายต่างๆที่ได้มานั้น เกิดจากทั้งความคิดและความเชื่อ ที่มีมาแต่โบราณสืบทอดกันมา

ลายมัดหมี่ขอนแก่น ตามตำนานชาวบ้านเล่าว่า ผ้าไหมมัดหมี่ลายนี้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยพระยาภักดีชุมพล(แล) เจ้าเมืองชัยภูมิคนแรก และ ท่านท้าวบุญมี ภรรยา ซึ่งเป็นชาวเมืองเวียงจันทร์เป็นข้าราชการ ในสำนักเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทร์ได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งเมือง ที่เมืองชัยภูมิ ซึ่งเป็นเมืองเก่าสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ท่านท้าวบุญมี เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญด้านการถักทอผ้า ท่านได้สอนให้สตรีชาวชัยภูมิ รู้จักการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ทอผ้า ไม่ว่าจะเป็นผ้าชิต ผ้าไหมมัดหมี่ การทำ ชิ้นคัน การทอผ้าฝ้าย เป็นต้น นอกจากนั้นท่านยังได้สอนให้มีการประดิษฐ์ คิดลวดลายต่างๆขึ้นอีก ไม่ว่าจะเป็นลายหมี่ขอ หมี่คัน หมี่เอี้ยวเอี้ยวควาย และมีลายผ้ามัดหมี่อื่นๆ อีกมากมาย เนื่องจากชาวชัยภูมิเป็นผู้ที่มีศิลปะในตัวเอง จึงได้คิดลายมัดหมี่ จากสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวมาออกแบบเป็นลายผ้า เช่น ลายรูปตะขอเกิดจาก การดักน้ำขึ้นมาจากบ่อในสมัยก่อนต้องใช้ตะขอที่ทำจากไม้ไผ่ ก็นำเข้ามาประยุกต์และออกแบบเป็นลวดลายผ้าไหม ต่อมามีการดัดแปลง ให้มีลวดลายสวยงาม แปลกออกไปตามจินตนาการแต่ยังคงอนุรักษ์ลายรูปตะขอไว้ จนเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมมัดหมี่ของชัยภูมิ

ผ้าไหมลายหมี่คันขอนแก่น เป็นลายผ้ามัดหมี่เอกลักษณ์ของจังหวัดชัยภูมิ เกิดจากการนำ หมี่คันลายโบราณที่เป็นลายพื้นฐาน มารวมกับ ลายมัดหมี่ขอนแก่นที่เป็นลายที่มีการประยุกต์มาจาก ลายขอซึ่งเป็นลายดั้งเดิม

แต่สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดหลังผ้าลายหมี่คัน ซึ่งเป็นลายพื้นฐาน

ความเป็นมาหลักสูตรทอผ้าไหมลายประยุกต์ หมี่ขอ กศน.อำเภอบ้านเขว้า

อำเภอบ้านเขว้า อยู่ห่างจากตัวจังหวัดชัยภูมิ 13 กิโลเมตร ออกมาทางถนน นครสวรรค์ – ชัยภูมิ ชาวอำเภอบ้านเขว้าส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตพื้นเพชาวอีสานสืบทอดกันมาแต่โบราณ ประกอบอาชีพ ทำนา ทำไร่ เป็นอาชีพหลัก และมีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมทอผ้าเพื่อไว้สวมใส่เอง หรือ เพื่อทำพิธีรับไหว้ ปู่ ย่า ตา ยาย ในงานแต่งงานและได้มีการสืบทอดประเพณีนี้มาจนปัจจุบันผ้าไหมไทยเป็นสิ่งที่มีความค่าในตัวเองเพราะกว่าจะได้ผ้ามาแต่ละชิ้นจะต้องเลี้ยงตัวไหมนับพันหัวแล้วเก็บรังไหมนำมาทอและย้อมสีด้วยมือความงามของผ้าไหมเมื่อสวมใส่แล้วจะทำให้โดดเด่นมีสง่าปัจจุบันมีการพัฒนาเนื้อผ้าให้มีคุณภาพขึ้น มีการผสมสีและการย้อมสีด้วยสีที่มีคุณภาพ มีสีสัน ที่น่าสนใจ ที่น่าสวมใส่ เป็นการเพิ่มความมีชีวิตให้กับเนื้อผ้าไหมทำให้มีเสน่ห์ คือ เมื่อสัมผัสเนื้อผ้าราวกับมีชีวิต

ลักษณะเด่นของผ้าไหมอำเภอบ้านเขว้า

- 1.ลวดลายหลากหลาย (สั่งทำได้ตามความต้องการ)
- 2.ผ้าเนื้อแน่นสีไม่ตก ทั้งสีธรรมชาติและสีเคมี
- 3.แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเป็นมรดกตกทอดไว้ให้ลูกหลานสืบทอด
- 4.ผ้าไหมทำรายได้สู่ชุมชน ทำให้คนรู้จักจังหวัดชัยภูมิมากขึ้น

ลัทธิที่มาและมีความหมายอันเป็นมงคล

นิยมใช้ไหมน้อยในการทอซึ่งไหมน้อยคือไหมที่สาวมาจากเส้นใยภายในรังไหมมีลักษณะนุ่มเรียบเงางาม นิยมใช้สีธรรมชาติในการทอทำให้มีสีไม่ฉูดฉาดมีสีสันที่มีลักษณะเฉพาะคือสีจะออกโทนสีขรึม เช่น น้ำตาลแดงเขียวดำเหลืองอีกทั้งยังมีกลิ่นหอมจากเปลือกไม้ฝีมือการทอจะทอแน่นมีความละเอียดอ่อนในการทอและประณีตรู้จักผสมผสานลวดลายต่างๆเข้าด้วยกันแสดงถึงศิลปะที่สวยงามกว่าปกติแต่เดิมนั้น การทอผ้า ไหมของชาวบ้านทำ เพื่อไว้ใช้เอง และสวมใส่ในงานทำบุญและงานพิธี

หลักการของหลักสูตร

เน้นการเลือกใช้เส้นไหมสีเหลืองในการทอ ซึ่งจะทำให้ผ้ามีความนุ่มพลิ้วน่าสวมใส่เน้นการประยุกต์ ลวดลาย และสีย้อม ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดเป็นรูปแบบการขายที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ อย่าง หลากหลาย

จุดมุ่งหมาย

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะความรู้ความเข้าใจเทคนิคการทอผ้าไหมบ้านเขว้าสามารถนำไปใช้ในการ ประกอบอาชีพได้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถออกแบบการมัดลาย การย้อมสีที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอาชีพดั้งเดิมของบรรพบุรุษเพื่อเป็นการสืบสานวัฒนธรรมการทอ ผ้าไหมบ้านเขว้า

ผู้เขียน นางสาววาเนสฐิภัทร พงษ์สระพัง

ผู้ถ่ายภาพ นางสาววาเนสฐิภัทร พงษ์สระพัง

รูปภาพประกอบบทความ

